

נכתב לקראת פורום קיסריה 2007

בהתייעצות עם פרופ' אמיר ברנע, המרכז הבינתחומי הרצליה

עוזר מחקר מר גיא רונן

הפורום בחסות:

זיו האכט
רואי חשבון

יגאל ארנון ושות'
משרד עורכי דין

LUZZATTO & LUZZATTO
A Member of
The Luzzatto Group

תוכן העניינים

3	תקציר
4	א. מבוא
5	ב. חוק שעות עבודה ומנוחה והצעות לשינויו
6	ג. חלופות מוצעות לשינוי שבוע העבודה בישראל והשלכותיהן המרכזיות
6	1. חלופה ראשונה: יום שבתון נוסף ביום ראשון
11	2. חלופה שנייה: שבתון ביום שישי
14	ד. סיכום ומבט לעתיד
16	נספח: נתוני רקע על העבודה בישראל ובמדינות המערב
16	1. שעות העבודה בישראל לעומת מדינות אירופה וארצות הברית
17	2. שיעור ההשתתפות בכוח העבודה
17	3. עבודה בישראל בסוף השבוע
18	4. עבודה באירופה בסוף השבוע
20	רשימת המקורות

תקציר

זה שנים אחדות נמצאות על סדר היום הציבורי הצעות לשינוי שבוע העבודה בישראל, ובפרט החלתו של יום שבתון נוסף. ההצעות מוצעות אל מול הנטייה הגוברת במשק הישראלי (ובאירופה) להפעיל עסקים בסוף השבוע המביאה לכך שכ-17% מהשכירים בישראל עובדים במהלך סוף השבוע.

בבחינת אפשרות החלתו של יום שבתון ביום ראשון ניכר כי התועלת המרכזית הצפויה ממהלך כזה היא חברתית, בדמות עוד יום מנוחה לעובדים שאינו חל בשבת, וכן הגברת התיאום עם כלכלות המערב, בעיקר מדינות אירופה. מנגד למהלך שכזה עשויות להיות השלכות כלכליות שליליות, בעיקר משום שיום שישי אינו צפוי להיות תחליף מלא ליום ראשון. בשל כך אפשר להניח שצפויה הארכת ימי העבודה, ואף קיצור של שבוע העבודה בשעתיים.

שינויים אלו יגררו אבדן שנתי של עד כ-3% מהתוצר. בשל ייקור העבודה וקשיחות השכר צפויות למהלך השלכות שליליות על שוק העבודה, ובעיקר בענפים עתירי עבודה. כמו כן צפויה תוספת תקציבית לשכר עובדי המגזר הציבורי. סך עלות המעבר צפויה לעמוד על כ-20 מיליארד ש"ח מדי שנה, במונחי תוצר.

להחלתו של שבתון ביום שישי תהיה תועלת פחותה לציבור שומרי השבת, אך תאפשר חצי יום חופש שבועי לפחות שאינו חל בשבת. כיום רק כ-40% מהעובדים מועסקים ביום שישי. על כן מעבר של מערכת החינוך לחמישה ימי לימודים וקביעת מתכונת מיוחדת למתן שירותים ציבוריים ביום זה עשויות לאפשר שבתון ביום שישי בעלות נמוכה ביותר.

בבחינת כל אפשרות יש לשים דגש מיוחד בסנכרון בין מערכות המשק, ובפרט בין מערכת החינוך לבין שוק העבודה. את שתי החלופות יש לבחון לנוכח המצב הקיים, שבו מצאו ענפי המשק, במידה רבה, את האיזון הנדרש בין צורכי העובדים, המעסיקים והלקוחות בכל הקשור לפעילות ביום שישי. אמנם שבוע העבודה הישראלי ארוך מהמקובל במערב, אך בשל הפערים בתוצר לנפש ובשיעור ההשתתפות בכוח העבודה צפוי קיצור שעות העבודה לפגוע במשק הישראלי. לבסוף יש לבחון את השינוי המוצע לנוכח שינויים אחרים במשק (חוק פנסיה ממלכתית, למשל) ולנוכח ההצטרפות האפשרית העתידית של ישראל לשוק האירופי.

---

* המסמך המוגש כאן הוא טיוטה לפני עריכה.

א. מבוא

בשנים האחרונות, בד בבד עם הדיון הציבורי על אופי השבת בישראל, עלו לדיון מספר הצעות לשינוי שבוע העבודה בישראל. חלק מההצעות עוסקות בהחלתו של יום שבתון נוסף בישראל. בעמודים הקרובים תוצגנה הסוגיות המרכזיות בשינוי שבוע העבודה. ראשית, יוצג בקצרה חוק שעות עבודה ומנוחה בישראל.

לאחר מכן תיבחן החלתו של יום שבתון נוסף ביום ראשון. אל מול התועלות שבמהלך כזה, תפורטנה העלויות הצפויות מכך, בעיקר בשל העובדה כי יום שישי לא יוכל לשמש כתחליף הולם ליום ראשון. בהמשך תוצג אפשרות החלתו של יום שבתון ביום שישי, אשר עשויה לשפר במידה פחותה את המצב הקיים, אך בעלות נמוכה יותר. את כל האפשרויות לשינוי יש לשקול אל מול המצב הקיים, שבו מצאו מרבית ענפי המשק את האיזון הנדרש בין צורכי העובדים, המעסיקים והלקוחות. בנספח יוצגו נתוני רקע לדיון על העבודה בישראל ובעולם, בפרט בסופי שבוע.

יש לציין כי הדיון בנושא מתקיים במידה זו או אחרת מזה מספר שנים. על כן אין בכוונתנו לפרט את כלל הטעונונים אשר הושמעו בעבר, אלא להציג את המרכזיים שבהם. בסוף המסמך נמצאת רשימת מקורות לקריאה נוספת.

מסמך זה לא יעסוק בהצעות לשינוי אופיו של יום שבת גופא, כי אם רק בימים הסמוכים לו – שישי וראשון. לצורך הכנת הנייר הסתייענו בגורמים המקצועיים מאיגוד לשכות המסחר, התאחדות התעשיינים, משרד האוצר וההסתדרות, וכן במקורות נוספים, כמפורט בגוף המסמך.

ב. חוק שעות עבודה ומנוחה והצעות לשינוי

חוק שעות העבודה והמנוחה בישראל קובע כי שבוע העבודה הוא בן 45 שעות, ויום עבודה הוא בן 8 שעות. בהסכם הקיבוצי אשר נחתם בשנת 1995 קוצר שבוע העבודה ל-43 שעות.¹ הקיצור הוחל על שאר ענפי המשק בצו הרחבה של שר העבודה והרווחה בשנת 2000.² על פי ההסכם, השכר מחושב על בסיס של 186 שעות עבודה בחודש.

החוק קובע כי המנוחה השבועית היא בת 36 שעות לפחות ועבור יהודי תכלול את שבת כיום המנוחה. בשביל לא יהודים יום המנוחה הוא יום שישי, שבת או יום ראשון, בהתאם לדתם. בעת המנוחה השבועית אסורה העסקת עובדים, וכן אסור להפעיל עסקים עצמאיים, חנויות וכיו"ב. שר התעשייה, המסחר והתעסוקה רשאי לתת היתר חריג לעבוד בשבת, בעיקר במקרים של פגיעה חמורה בכלכלה, בביטחון המדינה או בתהליכים חיוניים. החוק קובע כי העסקת עובד בשבת מחייבת תשלום של 150% משכר העובד, לפחות, ומתן מנוחה שבועית ביום אחר. בשנים האחרונות עלו כמה הצעות לשינוי שבוע העבודה. ההצעות קוראות לקיצור שבוע העבודה, אם על ידי קיצור שעות העבודה מדי יום (למשל מעבר לשבוע עבודה בן 35 שעות עבודה),³ ואם על ידי החלת יום שבתון נוסף ביום ראשון, מטעמים אשר יוצגו להלן.⁴ עד כה לא התקבל כל שינוי לחוק בנושא זה.

-
- 1 **הסכם קיבוצי כללי מס' 95/7010**, מתוך אתר משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה: www.moital.gov.il (כל האתרים במחקר זה אוחרו לאחרונה ביוני 2007).
  - 2 **צו הרחבה: הסכם מסגרת לפי חוק הסכמים קיבוציים התשי"ז-1957**, נחתם בידי השר אלי ישי, ביום 7 ביוני 2000, מתוך אתר משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה: www.moital.gov.il
  - 3 פ/1225/17, **הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון: קיצור שבוע העבודה)**, התשס"ו 2006, הוגשה על ידי ח"כ דב חנין ואחרים בתאריך 17 ביולי 2006.
  - 4 ראו למשל, הצעת החוק פ/2029 של ח"כ נחום לנגנטל מיום 17 ביולי 2000 וכן הצעת החוק פ/2211 של ח"כ לאה נס מיום 24 במרס 2004.

ג. חלופות מוצעות לשינוי שבוע העבודה בישראל והשלכותיהן המרכזיות

להלן תוצגנה שתי החלופות המרכזיות לשינוי שבוע העבודה בישראל והשלכותיהן הצפויות. ראשית תוצג אפשרות החלתו של יום שבתון נוסף ביום ראשון והשלכות מהלך כגון זה. לאחר מכן תוצג האפשרות להחיל יום שבתון נוסף ביום שישי.

1. חלופה ראשונה: יום שבתון נוסף ביום ראשון

תועלת אפשרית

שלושה טיעונים מרכזיים עומדים לנגד עיניהם של המציעים יום שבתון נוסף ביום ראשון. ראשית, שבתון ביום ראשון יתרום לסנכרון בין המשק הישראלי לשאר כלכלות המערב, אשר כיום שובתות בימים שבת וראשון. בישראל עסקים רבים עובדים ביום ראשון 'במנותק' מהעולם ואינם עובדים ביום שישי שבו פועל שאר העולם המערבי.

שנית, החלתו של יום שבתון 'אזרחי' ביום ראשון תאפשר לציבור הדתי בישראל ליהנות מיום חופש שבו יוכל ציבור זה לבלות באתרי תיירות, קניות וכיו"ב, בניגוד למצב כיום. בצד התועלת החברתית שבאפשרות זו יש הטוענים כי בכך צפויה תרומה לכלכלה בתחומים כמו פנאי ומסחר קמעונאי. יש לומר כי אין בידינו נתונים ברורים על הקשר המוצע שבין מנוחה לבין ההוצאה על צריכה, ויש לבחון את חשיבותם של גורמים אחרים בהקשר זה (כגון ההכנסה).⁵

שלישית, הנהגת שני ימי מנוחה מלאים תאפשר לכלל האזרחים לבלות יותר זמן בחיק משפחתם ובפעילות תרבות ופנאי, וכך תחזק את האיזון בין שעות העבודה לשעות הפנאי. ברי לכול כי סנכרונו של המשק הישראלי עם המשק המערבי הוא מהלך רצוי. הצורך בסנכרון גובר ככל שחלקים רבים יותר במשק נחשפים לתהליכים גלובליים של ייצור, מסחר וכיו"ב. מצב זה עשוי לגבור אף יותר אם יוחלט בעתיד על הצטרפותה של ישראל לגוש כלכלי מאורגן, ובפרט לשוק האירופי המשותף. כמו כן מוסכם כי בישראל יש למצוא פתרונות לשבוע העבודה אשר יאפשרו לכל אדם למלא אחר מצוות דתו ככל האפשר.

אל מול התועלות האפשריות יש לשקול את העלות הכלכלית הצפויה.

יום שישי כחצי יום עבודה

החיסרון המרכזי שהצעה לוקה בו הוא אופיו המיוחד של יום שישי. נשאלת השאלה עד כמה יוכל לשמש יום שישי תחליף ליום עבודה מלא הקיים כיום ביום ראשון, אם זה יתבטל. כל עוד לא יוכל לשמש יום שישי תחליף ליום ראשון, צפויות למהלך עלויות כלכליות גדולות.

ניכר שכלל העוסקים בסוגיה מסכימים שיום שישי אינו יכול לשמש יום עבודה סטנדרטי בשל העובדה שבין השעה 16:00 בחורף לשעה 19:00 בקיץ השבת נכנסת. כלומר, על מנת לאפשר לעובדים להגיע לביתם לפני השבת, כחוק, יש לסיים את העבודה באמצע היום. הדבר נכון במיוחד במקומות עבודה הרחוקים מביתם של המועסקים. עם אלו נמנים עסקים בפריפריה, ענף הבנייה, מערכת הביטחון

5 יצוין כי מתוך האוכלוסייה היהודית מעל גיל 20 מגדירים עצמם 31% 'חרדים', 'דתיים' או 'מסורתיים-דתיים'. 69% מגדירים עצמם 'מסורתיים לא דתיים' או 'חילונים'. מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **הסקר החברתי 2006**.

(כולל שחרור מילואים) ועוד. יש לזכור כי בישראל נהוג לערוך הכנות רבות לקראת השבת (הן על ידי שומרי שבת הן על ידי שאינם כאלו), ועל כן אפשר לצפות שיום שישי יוכל לשמש יום עבודה עד לשעה 13:00 לכל היותר. דוגמה לבעייתיות שבעבודה ביום שישי אפשר למצוא במסחר בניירות ערך בבורסה המתקיים בימים ראשון עד חמישי בלבד עקב חוסר האפשרות לקיים יום מסחר מלא ביום שישי.

'חצי יום' כנ"ל הוא בעל השלכות שליליות על התועלת שבפתיחת מקומות העבודה בשל הוצאות התחזוקה, הפעלת המכונות למשך חצי יום בלבד וכיו"ב. כמו כן ביום שכזה אי־אפשר לתמרץ את העובדים בשעות נוספות, אי־אפשר ליצור קשר עם שותפים עסקיים בארצות הברית (וכן מתקיים קשר חלקי בלבד עם שותפים באירופה), וכלל הפעילות במשך צפויה לרדת.

יש לציין כי הוצעו פתרונות מלאכותיים להארכת משך העבודה ביום שישי, כגון שינוי אזור הזמן הנהוג בישראל (הזזה חד־פעמית של השעון בשעה אחת קדימה, כך שהשמש תשקע מאוחר יותר). פתרון זה חלקי, וצפויות לו גם השלכות שליליות כלפי הציבור המתפלל, אשר את מצוקותיו נועד שינוי שבוע העבודה לפתור מלכתחילה. כמו כן ייפגע הקשר העסקי עם מדינות אירופה ביום שישי בשל הגדלת הפרש השעות.

שינוי שעות העבודה

סגירה של רוב הפעילות הכלכלית ביום ראשון תחייב השלמת העבודה בימים אחרים. אפשרות אחת, אשר הועלתה על ידי חלק מיוזמי השינוי בחוק, היא הארכה מינימלית של יום העבודה בימי חול ביום חמישי ל־9 שעות (במקום 8.5-8.6 כיום) ועבודה ביום שישי בהיקף של 7 שעות. כך יישמר המבנה השבועי של 43 שעות עבודה, ולכאורה לא תיגרם ירידה בתוצר.

הצעה זו טומנת בחובה את הארכת יום העבודה הרגיל, ובכך צפויה להביא לירידה בתוצר בשל התפוקה השולית הפוחתת של העובדים בשעת העבודה הנוספת. כן יהיה צורך לוודא שביום שישי יפעל המשק שבע שעות מלאות. כלומר, בהנחה שיום העבודה יחל בשעה 08:00 יש לעבוד לפחות עד השעה 15:00, וכאמור זהו פתרון בעייתי, בעיקר בימות החורף.

אפשרות שנייה מניחה שסביר יותר שיום שישי ישמש חצי יום עבודה בן 5 שעות, ולכן על מנת לשמור על 43 שעות עבודה בשבוע יש להאריך עוד את העבודה בשאר ימי השבוע ל־9.5 שעות ביום (לא כולל הפסקה), תהליך שיפחית עוד יותר את התפוקה. הארגונים הכלכליים העריכו בעבר כי תפוקתו של העובד בשעה הנוספת במקום העבודה נמוכה בכ־20% מזו של שעה רגילה.

הארכה של יום העבודה הסטנדרטי צפויה להקשות על יציאת נשים לעבודה בהיקף מלא בשל חוסר הסנכרון עם מערכת החינוך. אפשר להאריך את שעות פעילותה של מערכת החינוך, במחיר עלות כלכלית, שיש לבחון אותה כנגד התועלת הפחותה הצפויה משעת העבודה הנוספת.

ככל שיתארך יום העבודה הסטנדרטי יקשה על המעסיקים לתמרץ את עובדיהם באמצעות שעות נוספות. במצב כזה העובד יידרש לשהות 10 שעות במקום העבודה, לפני חישוב השעות הנוספות וזמן ההגעה והחזרה. כלומר, שינוי היחס עבודה-פנאי יתבטא ביותר שעות פנאי בסוף השבוע, תמורת פחות שעות פנאי מדי יום.

הפחתת שעות העבודה

אפשרות שלישית היא הפחתת מספר שעות העבודה במשק. האפשרות הנראית סבירה ביותר היא מעבר ל-41 שעות עבודה: 9 שעות בכל אחד מימי החול ועוד 5 שעות ביום שישי. קיצור שעות העבודה במשק צפוי להיות בעל השלכות כלכליות רחבות. ראשית, גם באפשרות זו ישנה הארכה של יום העבודה ועימה ירידה בתפוקה בשעת העבודה האחרונה. שנית, ירידה בשעות העבודה משמעה ירידה בתוצר. אין ברשותנו נתונים מדויקים על עלותה של שעת עבודה במונחי תוצר, אולם אפשר להעריך באופן כללי כי אבדן של שעתיים מתוך 43 שעות מהווה הפסד של כ-5% בתפוקתו הממוצעת של עובד שכיר במשרה מלאה, עליו בעיקר צפוי לחול השינוי. מכיוון שכ-87% מהעובדים במשק הם שכירים, ו-70% מתוכם מועסקים במשרה מלאה⁶ צפוי אבדן תוצר שנתי של כ-3%, או כ-18 מיליארד ש"ח על פי נתוני התוצר לשנת 2006. לשם השוואה: הצמיחה השנתית בתוצר המקומי הגולמי בשנים 2005 ו-2006 עמדה על 5.2% ו-5.1% בהתאמה (נתוני בנק ישראל).

מהתבוננות בלוח 1 בנספח (שעות עבודה שבועיות בישראל ובמערב) אפשר לטעון בהקשר זה כי בשאר מדינות המערב התוצר לנפש גבוה מזה שבישראל, אף על פי ששבוע העבודה במדינות אלו קצר יותר. בבחננו סוגיה זו יש לזכור כי המשק הישראלי מאופיין כיום בנחיתות לעומת משקי המערב בשני פרמטרים מרכזיים: שיעור ההשתתפות בכוח העבודה (נתונים על כך מובאים בלוח 2 בנספח) וגובה התוצר לעובד. נתונים אלו מצביעים על פרון נמוך ממילא בישראל, אשר הורדת שעות העבודה השבועיות צפויה להנמיכו עוד יותר.

טענה שנייה שאפשר להעלות כנגד הפגיעה הצפויה בתוצר היא העובדה כי כאשר עבר המשק הישראלי משבוע עבודה של 45 שעות לשבוע בן 43 שעות בשנת 1995 לא זעזע המהלך את המשק הישראלי. בהקשר זה יש לציין כי עיקר השינוי בהסכם הקיבוצי הקודם (שעיקרו מעבר ל-43 שעות עבודה) התבטא במעבר ל-5 ימי עבודה אפקטיביים וצמצום ככל האפשר של העבודה ביום שישי. לעומת זאת השינוי המוצע כורך הורדת שעות עבודה ביום חול מלא ואפקטיבי והוספת שעות ביום שישי, אשר כאמור צפוי להיות חצי יום עבודה, בעל מידת אפקטיביות פחותה.

עוד סוגיה שיש לשקול היא ההשפעה הצפויה על השכר והתעסוקה במשק. צמצום שעות העבודה במשק צפוי להוביל באופן טבעי לירידה בשכר המועסקים ולפגיעה בהם. בהמשך לכך קיימת קשיחות כלפי מטה של השכר החודשי (בשל הסכמים קיבוציים, חוק שכר המינימום וכו'). צמצום בשעות העבודה, ללא הורדה מקבילה של השכר, צפוי להיות בעל השלכות תעסוקתיות שליליות עקב ייקור מרכיב העבודה בתוצר אשר עלול לגרום לעלייה בשיעור האבטלה. בשנת 2005 פרסם הבנק האירופי המרכזי מחקר, ובו הציג את נתוני העבודה במדינות אירופה בשנים האחרונות. המחקר מבהיר כי הירידה בשעות העבודה בשלושת העשורים האחרונים לוותה בעלייה גדולה בעלות העבודה לשעה של כל עובד. אפשר לזהות עלייה זו כאחד הגורמים המרכזיים לאבטלה הגבוהה בגוש האירו ולעלייה האטית בתעסוקה.⁷

6 נתוני 2005 מתוך השנתון הסטטיסטי לישראל (לוח 12.11), הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

7 *Trends and Patterns in Working Time Across Euro Area Countries 1970-2004*: Leiner-Killingler et. al., 2005. *Causes and Consequences*, European Central Bank, Occasional Paper Series, No. 41, December 2005.

יש לזכור שכיום מבנה שבוע העבודה והשכר נקבעים בהסכמים קולקטיביים בין הארגונים הכלכליים לבין העובדים. מכאן, שאל מול ההחלטה על קיצור שעות העבודה צפויים ארגוני העובדים לדרוש שמירה על רמת השכר הראלית עבור שעות עבודה פחותות. יש גם להגיע להסכמה בין המעסיקים לעובדים על העבודה ביום ראשון, אשר על פי הצעות החוק השונות לא תהיה כרוכה בתשלום מעבר ל-100%. כאשר הוחלט על מעבר לשבוע עבודה בן 5 ימים אך בכל זאת במקומות מסוימים נדרשו העובדים לעבוד גם ביום שישי, דרשו ארגוני העובדים תוספת שכר. יש מקום להניח כי תהליך דומה יתרחש לגבי העבודה ביום ראשון.

המגזר הערבי

כיום החוק אוסר על העסקת עובדים ביום המנוחה הדתי שלהם - שישי או שבת או ראשון. כך, עסקים במגזר הערבי אשר אינם פעילים ביום שישי אמנם אינם נמצאים בסכרון עם שאר המשק, אך הפגיעה בהם היא מינימלית בשל אופיו החלקי של יום שישי. לעומת זאת אם יושבת רוב המשק בימים שבת וראשון, יידרשו העסקים במגזר הערבי, על פי חוק, להתנתק מהפעילות המשקית במשך שלושה ימים בשבוע - שישי, שבת וראשון. למהלך זה צפויות השלכות שליליות על תפקודו הכלכלי של המגזר, החלש ממילא.

סנכרון בין המערכות

בהתאם לשינוי הצפוי בשעות הפעילות של הגופים העוסקים במתן שירותים לאזרח יש לשקול את ההשפעה הצפויה על שבוע העבודה. כך למשל, אם הבנקים, משרדי הממשלה, הדואר וכו' יהיו סגורים בימים שבת וראשון ומנגד יידרשו העובדים לעבוד יותר שעות בימות החול וכן ביום שישי, צפויה בעיה במתן השירותים לקהל. פתרון אפשרי הוא הארכת שעות הפעילות של נותני השירותים לשעות הערב. מהלך כזה יהיה כרוך בעלויות, וייתכן שייתקל בהתנגדות העובדים.

אפשר גם לקבוע כי שירותים מסוימים יהיו פתוחים בצורה חלקית לקהל ביום ראשון, כפי שנהוג ביום שבת במדינות אירופה (דואר, בנקים). ככל שייפתחו שירותים רבים יותר, כך ייאבד יום השבתון את אופיו ככזה. בפועל יש מקום להניח כי יותר עובדים ייעדרו ממקום העבודה על מנת לערוך את סידוריהם.

מקום מרכזי נודע לתיאום הנדרש עם מערכת החינוך, אשר התאמתה לשעות העבודה היא נדבך מרכזי בפעילות המשקית. יש לקבוע כיצד יתארכו ימי הלימודים בשל ביטול הלימודים ביום ראשון, ומהן ההשלכות הצפויות מכך.

גם מול מערכות אחרות נדרש תיאום, בכלל זה המערכת הפיננסית שכיום מושבתת חלקית ביום ראשון וביום שישי, ועל כן התיאום מולה נראה אפשרי. וכן מערכת הביטחון אשר אחד הממשקים העיקריים שלה למשק האזרחי הוא בתחום המילואים (יש לקבוע אם אפשר יהיה לגייס מילואים ולאמנם ביום ראשון).

הערכת העלות

כאמור, על מנת לקבוע את עלות המעבר לשבוע בן 4.5 ימי עבודה יש להתייחס לנתונים רבים שהם בגדר נעלם כרגע: כיצד ייראו הסכמי העבודה, אילו עסקים בדיוק יורשו לפעול ביום ראשון, כיצד יבחר כל

ענף להתמודד עם השינוי וכיו"ב. כמו כן קשה לאמוד במדויק את התועלות הצפויות מהגברת הצריכה של הציבור הדתי⁸ והעלייה בפעילות המסחר הקמעונאי, הפנאי והתיירות.

כמסגרת לדיון תוצגנה להלן הערכות העלות אשר נאספו על ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת בשנת 2003⁹ ועדכון במידת האפשר. החישובים מתבססים בעיקרם על הקטנת היקף העבודה בשעתיים מדי שבוע או תשלום של שעות נוספות עבור שעתיים אלו על מנת לשמור על 43 שעות עבודה. משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה העריך את עלות המעבר לשבתון ביום ראשון בכ"8 מיליארד ש"ח מדי שנה (לא נמסר פירוט החישוב). התאחדות התעשיינים העריכה בשנת 2003 את עלות המעבר בכ"18 מיליארד ש"ח שנתיים, מתוכם כ"5 מיליארד ש"ח בתעשייה בלבד הנובעים בעיקר מאבדן תפוקה של 20% בשעה הנוספת מדי יום ובצורך לשלם עבור שעתיים נוספות מדי שבוע על מנת לשמור על אותה רמת ייצור. עדכון שהוציאה לאחרונה ההתאחדות להערכה זו, בהתאם להתפתחויות הכלכליות במשק, אומד את העלות השנתית של המהלך בכ"24 מיליארד ש"ח, מתוכם 6 מיליארד ש"ח עלות לתעשייה.¹⁰

משרד האוצר אמד את התוספת הצפויה בעלות השכר עבור עובדי המדינה בשל שינוי שעות העבודה בכ"42 מיליון ש"ח לשנה ואת הצורך בהוספת משרות לשם מתן שירותים ברמה דומה בכ"340 מיליון ש"ח. בסך הכול מדובר בתוספת עלות תקציבית של כ"380 מיליון ש"ח עבור שכר עובדי המדינה. בהתאם לכך אפשר לצפות גם עלייה בהוצאות השכר של כלל המגזר הציבורי (רשויות מקומיות וכד'). את עלות אובדן התוצר המקסימלית למשק העריך דאז האוצר בכ"22 מיליארד ש"ח¹¹ על ידי ניסיון לאמוד את ערך התוצר לשעת עבודה, וחישוב אובדן שעות העבודה השנתי. עם זאת מכיוון שכ"30% מהעובדים במשק מועסקים במשרה חלקית, אפשר להניח כי לא יחול עליהם שינוי זה, והפגיעה תהיה נמוכה יותר.

בניסיון להעריך את הירידה בתפוקה (כפי שפורט בסעיף 'הפחתת שעות העבודה' דלעיל), אפשר לצפות כי הפסד של 2 שעות עבודה שבועיות יהווה פגיעה של כ"3% בתוצר השנתי, שהם כיום כ"18 מיליארד ש"ח. יש לציין כי אם לא תיתכן מסיבות שונות (הסכמי עבודה, מערכת החינוך) הארכתו של יום העבודה מעבר ל"8.5 שעות הנהוגות כיום וביום שישי יועסקו העובדים 5 שעות כמצופה, יעמוד שבוע העבודה הסטנדרטי על 39 שעות, שהן אבדן 4 שעות שבועיות. במצב כזה תוכפל הפגיעה בתוצר עד לאבדן של כ"6% מהתוצר השנתי.

חשוב להדגיש כי מקור עיקר הפגיעה הצפויה בתוצר הוא בייקור מרכיב העבודה. על כן – למעט ההפסד הגלובלי של התוצר הפגיעה לא צפויה להתרחש באופן שוויוני בכלל ענפי המשק, כי אם ליצור מצב משברי חריף יותר בענפים עתירי העבודה (למשל, תעשיות מסורתיות).

8 יש לזכור כי חלק משמעותי מהציבור שומר השבת אשר צפוי ליהנות משבתון ביום ראשון הוא המגזר החרדי, אשר מאופיין כיום בשיעורי תעסוקה נמוכים ובכוח קנייה נמוך.

9 סמי כהונאי, **שינוי שבוע העבודה: השלכות כלכליות**, 30 בינואר 2005, מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
10 התאחדות התעשיינים, **מעבר לשבוע עבודה מקוצר: השלכות צפויות על התעשייה**, אגף כלכלה, המחלקה למחקר כלכלי ואסטרטגיה, 17 ביוני 2007.

11 כ"4% מהתוצר המקומי הגולמי בשנה בה ניתנה ההערכה. בהתאם לכך העלות על פי נתוני 2006 תהיה כ"26 מיליארד ש"ח.

בשל ההערכות השונות זו מזו אפשר לקבוע מסגרת לדיון, שעל פיה עלות המעבר לשבתון ביום ראשון צפויה להיות כ-15 עד 20 מיליארד ש"ח בשנה. יש לציין כי זוהי הערכה כללית, וכי אי-אפשר לקבוע מספרים מדויקים ללא הבנה מדויקת של אופי העבודה בימי ראשון ושישי. כמו כן מעבר לשבוע עבודה (ראלי) של 39 שעות צפוי להכפיל את העלות.

תמימות דעים שוררת בקרב הגורמים המקצועיים על העובדה שיום שישי לא יוכל לשמש בעתיד הנראה לעין כיום עבודה מלא. על כן משמעותו העיקרית של שבתון נוסף ביום ראשון אינה מעבר לשבוע עבודה בן 5 ימים, השונים מאלו הנהוגים כיום, אלא מעבר לשבוע עבודה בן 4.5 ימים. שבוע עבודה כזה אינו מוכר במדינות העולם וצפוי לאורך זמן להידמות יותר לשבוע בן 4 ימים מלשבוע בן 5 ימים. חשוב לציין כי מדובר בהערכות כלכליות בלבד, ללא התחשבות בתועלת החברתית הצפויה מיום מנוחה נוסף, אשר ישמש לפעילות משפחתית וכו'.

נראה אפוא כי הניסיון לקבוע נורמה שביום שישי לא יתקיים יום עבודה מלא בשל כניסת השבת ושביום ראשון יחול שבתון על מנת לפתור בעיות הקשורות ביום השבת, הוא בחזקת ניסיון לאחוז את החבל בשני קצותיו. על כן אם חפצים מקבלי ההחלטות להוסיף יום מנוחה במשק, יש מקום לשקול מנוחה בימים שישי ושבת באופן שיוצג להלן.

2. חלופה שנייה: שבתון ביום שישי

בבסיס ההצעה להחלת שבתון נוסף ביום שישי עומד העיקרון של הענקת שני ימי מנוחה שבועיים לכל עובד. ימי המנוחה יהיו יום שישי ויום שבת, אלא במקרים מיוחדים, שבהם ייקבע יום מנוחה נוסף שאינו יום שישי. כך יתאפשר שבוע עבודה של 5 ימים בלבד, ללא העלות הכרוכה בביטול העבודה ביום ראשון.

על פי נתוני משרד העבודה משנת 2003, עובדים כיום ביום שישי כ-40% מהשכירים, לעומת ימי החול שבהם עובדים מעל ל-90% מהשכירים.¹² כלומר, הסתגלות המשק לחופש ביום שישי תהיה קלה מבכל יום אחר. יום חופש רשמי ביום שישי עשוי גם לטמון בחובו חלק מהיתרונות החברתיים הכרוכים בשבתון ביום ראשון, משום שגם שומרי שבת ייהנו מחצי יום לפחות של חופש שאינו בשבת. כדי לקבוע את השפעתו של שבתון ביום שישי יש להידרש בפירוט למידה שבה יונהג בענפי המשק, ואת זה יש להשאיר לתהליך התגבשותו של החוק. ככלל יש לשאוף לכך שמספר העובדים ביום זה יהיה נמוך ככל האפשר ולא יעלה על כ-20%, אחרת תפחת האפקטיביות של יום שישי כיום מנוחה. לפיכך אפשר להשתמש בהגדרות רבות מהחלופה הראשונה ולאפשר באופן עקרוני את פעילותם של בתי מסחר קמעונאי, מקומות תרבות וביילוי ומפעלים, אשר ממילא רשאים לעבוד 7 ימים. מומלץ גם לוודא כי בתחום השירותים לציבור (משרדי ממשלה, בנקים, דואר וכיו"ב) יינתן שירות חלקי.

סנכרון בין המערכות

שינוי מרכזי להחלת שבתון ביום שישי הוא מעבר מערכת החינוך ל-5 ימי לימוד. ביטול הלימודים ביום שישי הומלץ בדוח דברת,¹³ והוא צפוי להשיג שתי מטרות חשובות בהקשר זה. ראשית, הרחבת מעגל

12 סיגל שלח, העובדים ביום שישי, שבת וראשון, משרד העבודה, הרשות לתכנון כוח אדם, 11 ביוני 2003.
13 כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל, התכנית הלאומית לחינוך, ינואר 2005, עמ' 113.

המועסקים אשר אינם נדרשים לעבוד ביום שישי באופן משמעותי (עובדי מערכת החינוך), ובכך יינתן משנה תוקף לשבתון. שנית, המצב יאפשר למשפחות לבלות את יום שישי יחדיו וליהנות מיום חופש משותף שאינו שבת. יש להדגיש כי סגירת מערכת החינוך ביום שישי היא הכרחית למהלך זה, אך אינה מספיקה. בד בבד יש לוודא ששיעור העובדים במשק ביום זה לא יעלה על כ-20%, כדי שהילדים לא ימצאו עצמם ללא מסגרת.

במגזר הציבורי אפשר לשמור על מסגרת שירותים בסיסית לציבור ביום שישי כדי לאפשר לאזרחים לנצל יום זה ל'סידורים' שלא על חשבון העבודה. אפשר להשיג זאת על ידי החלת תורנויות עבודה בימי שישי, כאשר עובד בתורנות ביום שישי בשבוע מסוים יזכה לשעות חופש נוספות באותו השבוע (למשל יום ראשון). כך ימצאו עצמם עובדי המגזר הציבורי מועסקים ביום שישי אחת למספר שבועות ובתמורה ייהנו מחופש בימים אחרים. אפשר לשקול שינויים בהצעה זו על ידי הוספת שעות שירות בערב (במקום ביום שישי), בהתאם לעלויות הצפויות.

בתחום הפיננסי המערכת כבר עובדת באופן חלקי ביום שישי על מנת לספק שירותים במקומות בהם יש ריכוז של משקי בית. שעות העבודה מתאזנות על ידי כך שגם ביום ראשון המערכת פועלת באופן חלקי, בשל השבתת המגזר הפיננסי בשאר העולם. כך שהתאמתה של מערכת זו למצב החדש אינה צפויה לעורר קשיים מיוחדים.

חלופה זו מציעה פתרון הולם למגזר הערבי בישראל, משום שהשבתת המשק בימים שישי ושבת תביא לסנכרון כמעט מלא של מגזר זה עם שאר המשק, ללא פגיעה מיוחדת.

עלויות צפויות

הפחתת שיעור המועסקים ביום שישי אינה צפויה לשנות באופן דרמטי את שעות העבודה במשק, בעיקר מכיוון שחלק ניכר מהשינוי צפוי להגיע מהעברת מערכות החינוך והבריאות למתכונת של 5 ימי עבודה מלאים.¹⁴ ממילא אוכלוסיות המורים והאחיות כיום אינן מועסקות על פי 43 שעות עבודה שבועיות. כמו כן לא צפויה פגיעה משמעותית בתעשייה, מכיוון שמפעלים רבים אינם פועלים כיום ביום שישי (בשל היותו חצי יום עבודה), ואילו המפעלים בעלי ההיתר לעבוד בכל השבוע צפויים להמשיך במתכונת זו.

כל מעסיק שייאלץ לשנות את מתכונת העבודה שלו משישה ימי עבודה לחמישה יוכל לשמור על מסגרת של 43 שעות עבודה במשך 5 ימים של 8.6 שעות, כפי שנהוג כיום ברוב המשק. הארכת יום העבודה, במקומות שהוא קצר יותר, אינה צפויה להקשות על השתלבות נשים בשוק העבודה, מפני שבד בבד עם מהלך זה תחול הארכת יום הלימודים.

עבור עובדים אשר ייאלצו להמשיך ולהיות מועסקים ביום שישי אפשר יהיה להשלים את שעות המנוחה על פני תקופת זמן (חודש, שנה), כדי לאזן בין שעות העבודה ביום המנוחה הרשמי (שישי) לבין שעות המנוחה שיזכו להן אם ינוחו ביום אחר (8.6). למשל, אפשר לקבוע כי עובד אשר יוסיף להיות מועסק במשך 6 שעות מדי יום שישי, יהיה זכאי ל-3 ימי חופש מלאים ביום חול לאורך חודש. שיטת העסקה גמישה זו הופכת לנפוצה במדינות רבות, והיא מאפשרת למעסיקים ולעובדים להתאים את שבוע העבודה בהסכמה, ללא פגיעה בזכויות העובדים או בתפוקתם.

14 במערכת הבריאות יכולה להישמר העבודה במתכונת שבת בסופי השבוע.

באשר לתיאום אל מול מדינות העולם: חלופה זו לוקה בחיסרון בולט, מפני שהמשק הישראלי לא יהיה מתואם עם שאר מדינות המערב ביום שישי וביום ראשון. בהקשר זה יש לציין שכבר כיום נעשה תיאום בין-לאומי מועט ביום שישי, בשל הבדלי השעות. אפשר לשקול מתן היתרים לעבודה מוגבלת בימי שישי בגופים שהתיאום הוא חיוני בעבורם (כגון חדרי עסקאות) בתמורה למנוחה ביום ראשון, כפי שקורה כיום במידה רבה.

בשנת 2003 העריך משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה את עלות המעבר לשבתון ביום שישי בכ-2 מיליארד ש"ח מדי שנה (לא נמסר פירוט לחישוב).¹⁵ לאחרונה העריכה התאחדות התעשיינים את עלותו של מהלך כזה בכ-1 מיליארד ש"ח מדי שנה.¹⁶

לסיכום, אפשר לומר כי עלות החלתו של יום שבתון נוסף ביום שישי תהיה תלויה במידה רבה באופן יישומו של החוק. ראשית, יש לקבוע את אופי השירותים אשר יינתנו לציבור ביום זה ואת שיטת ההעסקה הגמישה של העובדים בשירותים אלו. שנית, יש לוודא שמערכת החינוך תהיה סגורה ביום זה ושמשפר העובדים במשק יהיה מועט ככל האפשר. מבחינת התפוקה לא צפויה ירידה של ממש בשעות העבודה במשק, ומכאן שעלות חלופה זו תהיה נמוכה יותר מהחלופה הראשונה.

חשוב להדגיש כי עבור הציבור שומר השבת חלופה זו היא אטרקטיבית פחות משבתון ביום ראשון, עקב כניסתה של השבת במהלך היום וההכנות הנדרשות לכך. עם זאת יזכה ציבור זה לפחות בחצי יום מדי שבוע של מנוחה משפחתית לא במהלך השבת. בהקשר זה יש לציין כי שבוע העבודה הקיים בישראל, וכן הניסיונות לשנותו, מקורם מלכתחילה בשבת ובניסיון לאזן ככל האפשר בין צורכי קבוצות האוכלוסייה.

---

15 סמי כהונאי, **שינוי שבוע העבודה: השלכות כלכליות**, 30 בינואר 2005, מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
16 התאחדות התעשיינים, **מעבר לשבוע עבודה מקוצר: השלכות צפויות על התעשייה**, נכתב על ידי אגף כלכלה, המחלקה למחקר כלכלי ואסטרטגיה, 17 ביוני 2007.

ד. סיכום ומבט לעתיד

החלטנו של יום שבתון נוסף בישראל ביום ראשון צפויה להיות בעלת השלכות כלכליות כבדות הנאמדות בכ-3% מהתוצר הלאומי, בעיקר בשל המעבר לשבוע עבודה בן 4.5 ימים (ולא 5), הנובע מייחודו של יום שישי במדינת ישראל. עם זאת קשה להעריך את ההשלכות המדויקות של מהלך כזה בשל מורכבותו ובשל העובדה שטרם נקבעו כל פרטי ההסדר המוצע (מי יעבוד ביום ראשון? באיזו עלות?). תיתכן תועלת בעיקר בתחום המסחר הקמעונאי והפנאי ובהשלכות החברתיות של זמן חופשי רב יותר לציבור העובדים.

כדי לתת מענה חלקי לצרכיו של הציבור הדתי אפשר לקבוע יום שבתון ביום שישי, אם כי התועלת הצפויה מכך לציבור זה חלקית. מבחינה משקית יהיה המעבר לשבתון ביום שישי קל וזול יותר, ואופיו יהיה תלוי בעיקר בהחלטה אילו גופים יפעלו ביום שישי ואילו ייסגרו.

מבחינת התיאום עם שאר העולם העסקי עולה כי אמנם סגירת העסקים ביום ראשון ופתיחתם ביום שישי יגבירו את התיאום עם העולם, אך בעיקר עם מדינות אירופה. בכל מקרה, לא תתאפשר עבודה מול ארצות הברית ביום שישי, ועל כן התועלת צפויה להיות קטנה. סגירת מוחלטת של העסקים ביום שישי, במגזרים הרלוונטיים, תביא לניתוק הקשר שלהם לכלכלה העולמית במשך שלושה ימים, אולם כבר כיום הקשר ביום שישי חלקי ביותר. בפועל יש פתרונות שאפשר להפעילם גם אם יוחל שבתון ביום שישי, כגון קיום תורנות, מתן היתרים מיוחדים וכיו"ב.

על מנת להשיג גמישות תפעולית רבה יותר, בצד החקיקה בעניין שני ימי מנוחה רשמיים, אפשר לקיים הסדרי העסקה פרטניים שיאפשרו לעובדים הנדרשים לעבוד ביום שישי לקבל חופש ביום אחר. לנוכח כל זה מוטב לשקול היטב 'חלופה' נוספת, והיא המצב הקיים כיום במשק. יש לבחון את מגרעותיו של המצב הקיים ואם כדאי לשנותו. כיום מצאו ענפי המשק את האיזון הנדרש בין צורכי העובדים, המעסיקים והלקוחות. רק חלק מהעובדים מועסקים ביום שישי, בהם רבים ממערכת החינוך, אשר סגירתה ביום שישי נמצאת על הפרק זה כמה שנים וללא קשר לדיון כאן. בהסכמי העבודה מוגדרים כיום 'ימי בחירה' שנתיים המאפשרים לעובדים ליהנות מיום חופש עם ילדיהם שלא בשבת (למשל בחנוכה או בחול המועד פסח).

מערכות שונות מפגינות גמישות בהעסקה, כגון המערכת הפיננסית המספקת שירותים ביום שישי לפרטים ולפירמות וסגורה חלקית ביום ראשון. אמנם מתקיימת פעילות מסחרית לא מבוטלת ביום שבת (בניגוד לחוק), אולם השלטון שומר על הסטטוס קוו ואינו אוכף אכיפה נוקשה את החוק. ייתכן שאפשר להגיע להסכמה על אופי פעילותם של העסקים אשר ייפתחו בשבת (תרבות במקום מסחר), אולם בכך לא ישתנה באופן משמעותי המצב הקיים שבו חלק מהציבור מבצע פעילויות כלכליות ביום שבת וחלק אחר אינו עושה זאת. כך או כך, לא זה המקום לעסוק בהשלכות החברתיות והפוליטיות של מהלך כזה.

ראוי לזכור כמה עניינים בבואנו לבצע כל מהלך עתידי. ראשית, מרכזיותו של הצורך בסנכרון כלל המערכות המשקיות. רוצה לומר: בבואנו לבחון ולו שינוי בשעת עבודה אחת יש לבדוק את ההשלכות של הדבר על המערכות הציבוריות, נותני השירותים, הנמלים, הדואר, התחבורה היבשתית

ועוד. בולטת מרכזיותה של מערכת החינוך, שהיא עוגן מרכזי בשבוע העבודה, ועליה להיות מותאמת אליו כתנאי מקדים לשינויים אפשריים.

סוגיה שנייה היא תזמון השינויים. שינוי שבוע העבודה בישראל הוא מהלך אסטרטגי בעל השלכות על עלות העבודה, פריון העבודה והתוצר. על כן לא מומלץ לערוך אותו יחד עם שינויים מרכזיים אחרים. לדוגמה, בתקופה זו עובר המשק שני שינויים מרכזיים בדמות החלתו של חוק פנסיה ממלכתית והעלאתו ההדרגתית של שכר המינימום. מוטב לבחון את התמודדות המשק עם מהלכים אלו בטרם יוחל בשינוי נוסף.

שלישית, יש לזכור כי ארוכה הדרך מספרי החוקים אל דוכני המכירות. כיום חוקי עבודה רבים אינם נאכפים כראוי, והדבר בא לידי ביטוי גם בעברות על חוק שעות עבודה ומנוחה. אשר על כן אין סיבה מיוחדת להניח כי שינוי חוקי של שבוע העבודה יהיה בעל השלכות בשטח על העובדים המועסקים כיום בשבת, למשל. ייתכן כי עובדים אלו ימשיכו להיות מועסקים גם בשבתון הנוסף, בעוד שאר העובדים נהנים מחופש רב יותר.

לבסוף, יש לשקול את השינויים המוצעים מתוך הסתכלות לעתיד. כך למשל, אי-אפשר להעריך אם תוכל מדינת ישראל לשמור על מבנה שבוע העבודה הנוכחי כאשר תחפוץ להצטרף לשוק האירופי המשותף. ייתכן שבמצב כגון זה תידרש ישראל, מכוח החוק או מכוח השוק, לשנות את ההסדרים הקיימים ולעבור ממילא לעבודה ביום שישי ולהשבתה ביום ראשון, כנהוג באירופה.

נספח: נתוני רקע על העבודה בישראל ובמדינות המערב

כחומר עזר לדיון יוצגו בנספח שעות העבודה המקובלות בישראל ובמדינות המערב. לאחר מכן תוצג השוואה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בעניין שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בישראל לעומת מדינות מפותחות נבחרות. בסעיף ג מוצגים נתונים על היקף העבודה בישראל בסוף השבוע, ולאחר מכן מוצגות מגמות העבודה בסוף שבוע במדינות באירופה.

1. שעות העבודה בישראל לעומת מדינות אירופה וארצות הברית

להלן השוואה בין-לאומית של שעות העבודה השבועיות לעובד במשרה מלאה, על פי הסכמים קולקטיביים, בישראל לעומת מדינות נבחרות באירופה. יש לציין כי ההסכמים הם בעלי אופי שונה ממדינה למדינה ומענף לענף. על פי הנחיה שהוציא האיחוד האירופי יש לאפשר בכל מדינות האיחוד מנוחה של 24 שעות לכל עובד.¹⁷ אבל בפועל שעות המנוחה הן רבות יותר בשל ההסכמים הקיבוציים.

לוח 1

שעות עבודה שבועיות בישראל ובארצות המערב*

מדינה	שעות שבועיות
ישראל	43
ארצות הברית	40
הונגריה	40
פולין	40
אירלנד	39
שוודיה	38.8
ממוצע האיחוד האירופי	38.6
ספרד	38.5
איטליה	38
גרמניה	37.7
אנגליה	37.2
הולנד	37
צרפת	**35

* שעות העבודה הרשמיות מחושבות על פי חוקי העבודה וההסכמים הקיבוציים המכסים את רוב העובדים במדינה.
** לאחרונה הודיע נשיא צרפת הנבחר כי יפעל להעלאת שעות העבודה (ראו למשל רונן סבר, 'סרקוזי רוצה שהצרפתים יעבדו יותר', הארץ, 11 במאי 2007).

מקור: EIROnline, European Industrial Relations Observatory On-line, *Working Time Developments, 2005*, August 10, 2006.. Source for USA data: U.S. Department of Labor

Directive 2003/88/EC of the European Parliament and of the Council of 4 November 2003 concerning certain aspects of the organisation of working time. Accessed online at: <http://eur-lex.europa.eu>

2. שיעור ההשתתפות בכוח העבודה

להלן השוואת שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בגיל העבודה, משנת 2000 ואילך. אפשר לראות שהמשק הישראלי סובל משיעור השתתפות דומה לזה של כמה מדינות באירופה, ונמוך בהשוואה לשאר מדינות המערב.

לוח 2

אחוז בכוח העבודה מהאוכלוסייה בגיל העבודה* - נתונים מותאמים

מדינה	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ישראל	54.3	54.3	54.1	54.5	54.9	55.2
אוסטרליה	64.4	64.4	64.4	64.6	64.7	65.4
איטליה	48.1	48.2	48.5	49.1	49.1	...
ארצות הברית	67.1	66.8	66.6	66.2	66.0	66.0
גרמניה	56.7	56.7	56.4	56.0	56.5	...
הולנד	64.4	63.9	64.9	65.2	65.7	65.2
בריטניה	62.9	62.7	62.9	63.0	63.0	63.1
יפן	62.0	61.6	60.8	60.3	60.0	60.0
צרפת	56.5	56.8	57.1	57.0	56.9	...
קנדה	65.8	65.9	66.7	67.3	67.3	67.0
שוודיה	63.8	63.7	64.0	64.0	63.7	...

* בני 15 ומעלה ברוב המדינות, בני 16 ומעלה בכמה ארצות.

מקור: שנתון סטטיסטי לישראל 2006, לוח 28.4, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

3. עבודה בישראל בסוף השבוע

על פי נתוני משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה משנת 2005, בכניסת השבת או ביום שבת גופא או במוצאי השבת עובדים 17.2% מהשכירים - כ-10% עובדים בכניסת השבת או ביום שבת, וכ-11% עובדים במוצאי השבת (חלק מהעובדים מועסקים). עוד מצא המשרד כי כ-60% מהעובדים בסוף השבוע, עובדים מדי חודש 4 פעמים או יותר בשבת. 11% עובדים בשלוש שבתות בחודש, וכ-30% עובדים בשבת אחת או שתיים.

לוח 3

עובדים בישראל ביום שבת

עובדים	סך הכול		יהודים ותיקים		עולים חדשים		ערבים	
	באלפים	אחוזים	באלפים	אחוזים	באלפים	אחוזים	באלפים	אחוזים
סך הכול שכירים	1826.9	100	1246.6	100	328.1	100	339.7	100
סך הכול עובדים ב'שבת'*	314.2	17.2	120.9	9.7	61.7	18.8	88.0	25.9
בכניסת השבת	180.9	9.9	64.8	5.2	35.8	10.9	46.9	13.8
ביום שבת	190.0	10.4	72.3	5.8	39.4	12.0	64.5	19.0
במוצאי שבת	208.3	11.4	94.7	7.6	44.6	13.6	44.2	13.0

* מכניסת השבת ו/או ביום שבת ו/או במוצאי שבת.

מקור: כמה עובדים בשבת 2005?, משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, מינהל תכנון, מחקר וכלכלה, 24 במאי 2006.

בשנת 2003 בדק משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה גם את העבודה בימי השבוע האחרים, ונמצא כי כ-40% מהשכירים בגילים 18-65 עובדים ביום שישי, לעומת כ-93% שעובדים ביום ראשון. ביום ראשון עובדים 94% מהשכירים במגזר העסקי, ו-91% מהמגזר הציבורי, אבל ביום שישי הייצוג של המגזר הציבורי גבוה יותר: 40% מהשכירים במגזר העסקי עובדים ביום זה ו-44% מהעובדים במגזר הציבורי. אפשר לייחס נתון זה לפעילות מערכות החינוך והבריאות ביום שישי. ביום שבת עובדים כ-10% מהשכירים במגזר הציבורי ו-16% מהמגזר העסקי.¹⁸

4. עבודה באירופה בסוף השבוע

במחקר מקיף אשר נערך לאחרונה באיחוד האירופי על הרגלי ההעסקה בסופי שבוע¹⁹ התברר כי רבע מהמעסיקים במדינות האיחוד²⁰ דורשים לפחות מ-20% מעובדיהם עבודה קבועה בימי שבת. בראש המדינות ניצבת בריטניה, שם 38% מהמעסיקים דורשים עבודה ביום שבת. בתחתית ניצבות ספרד ופורטוגל שבהן רק 13% ו-11% מהמעבידים, בהתאמה, מעסיקים בשבת. בימי ראשון (המקבילים לשבת בישראל) המספר קטן יותר, אך בכל זאת 15% מהמעסיקים דורשים (לפחות מ-20% מעובדיהם) לעבוד. גם כאן השונות בין המדינות רבה: בריטניה ניצבת בראש עם 27%, ואחריה שוודיה (22%) ופינלנד (19%). סוגרות את הרשימה ספרד (8%), יוון (7%) ופורטוגל (4% בלבד).

18 סיגל שלח, **העובדים ביום שישי, שבת וראשון**, משרד העבודה, הרשות לתכנון כוח אדם, 11 ביוני 2003.
 19 European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, *Extended and Unusual Working Hours in European Companies*, Establishment Survey on Working Time 2004-2005, Published in 2007.
 20 הסקר נערך בקרב יותר מ-21,000 מעסיקים המייצגים את שוק העבודה במגזרים השונים ובמדינות השונות. נבדקו 15 החברות הוותיקות באיחוד ועוד 6 מהחברות החדשות: צ'כיה, קפריסין, הונגריה, לטביה, פולין וסלובניה.

כביום שבת גם ביום ראשון בולטים שני ענפים פעילים במיוחד: ענף המלונאות והמסעדות - 67% מהמעסיקים בענף זה דורשים עבודה בימי ראשון - וענף הבריאות והעבודה הסוציאלית, עם 48%. מספר **העובדים** (להבדיל מהמעסיקים): נתוני האיחוד האירופי משנת 2001²¹ מלמדים על הבדלים גדולים בין המדינות: בפינלנד, בדנמרק, באירלנד ובבריטניה עובדים בין 30% ל-40% מהעובדים ביום ראשון, ולעומתן בפורטוגל ובאיטליה עובדים רק 18% מהעובדים בימי ראשון.

---

21 מצוטטים אצל משרד העבודה, הרשות לתכנון כוח אדם, **העובדים ביום שישי, שבת וראשון**, מאת סיגל שלח, 11 ביוני, 2003.

רשימת המקורות

- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2007. **הסקר החברתי לשנת 2006**:
www1.cbs.gov.il/reader/cw_usr_view_SHTML?ID=569
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2007. **השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2005**:
www1.cbs.gov.il/reader/shnatonhnew_site.htm
- התאחדות התעשיינים, 2007. **מעבר לשבוע עבודה מקוצר: השלכות צפויות על התעשייה**, אגף כלכלה, המחלקה למחקר כלכלי ואסטרטגיה, 17 ביוני.
- חנין, דב, 2006. **הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון: קיצור שבוע העבודה)**, הצעת חוק פ/17/1225, התשס"ו-2006, הוגשה בתאריך 17 ביולי 2006.
- כהונאי, סמי, 2005. **שינוי שבוע העבודה: השלכות כלכליות**, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 בינואר.
- כהן, יוסי ובן-דוד חמוטל, 2000. **מעבר משבוע עבודה בימים ראשון עד חמישי לשבוע עבודה כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל**, 2005. **התכנית הלאומית לחינוך**, הוגש לממשלת ישראל בחודש ינואר, 2005.
- לנגנטל, נחום, 2001. **הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון מס' 11) (שינוי שבוע העבודה)**, הצעת חוק פ/2029, התשס"א-2001.
- בימים שני עד שישי**, 2000. ירושלים: משרד האוצר, 23 באוקטובר.
- משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, 1995. **הסכם קיבוצי כללי מספר 95/7010**: www.moital.gov.il
- משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, 2000. **צו הרחבה: הסכם מסגרת לפי חוק הסכמים קיבוציים התשי"ז (1957)**, נחתם על ידי השר אלי ישי ביום 7 ביוני 2000. מתוך אתר משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה: www.moital.gov.il
- משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, 2006. **כמה עובדים בשבת 2005?**, פורסם על ידי מנהל תכנון, מחקר וכלכלה ביום 24 במאי.
- נס, לאה. **הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון: שינוי שבוע העבודה)**, הצעת חוק פ/2211, התשס"ד-2004, הוגשה בתאריך 24 במרס 2004.
- סבר, רונן, 'סרקוזי רוצה שהצרפתים יעבדו יותר', **הארץ**, 11 במאי 2007.
- שלח, סיגל, 2003. **העובדים ביום שישי, שבת וראשון**, משרד העבודה, הרשות לתכנון כוח אדם בתאריך 11 ביוני.

- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2007. *Extended and Unusual Working Hours in European Companies*, Establishment Survey on Working Time 2004-2005. Available online at: www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/105/en/1/ef06105en.pdf
- EIROOnline, European Industrial Relations Observatory On-line, 2006. *Working Time Developments, 2005*, Published on August 10, 2006. Available online at: www.eurofound.europa.eu/eiro/2006/08/update/tn0608101u.html
- The European Union, 2003. *Directive 2003/88/EC of the European Parliament and of the Council of 4 November 2003 Concerning Certain Aspects of the Organization of Working Time*. Available online at: <http://eur-lex.europa.eu>
- Leiner-Killinger, N., C. Madaschi, and M. Ward-Warmedinger, 2005. *Trends and Patterns in Working Time Across Euro Area Countries, 1970-2007: Causes and Consequences*, European Central Bank, Occasional Paper Series, No.41, December.

ראיונות

- כהן יוסי, משנה לממונה על השכר והסכמי עבודה, משרד האוצר.
- כהן עמי, יועץ בכיר ליו"ר ההסתדרות החדשה.
- מני ישראלה, סמנכ"ל כלכלה ומסים, איגוד לשכות המסחר.
- ניצן-אבירם דפנה, מנהלת המחלקה למחקר כלכלי ואסטרטגיה, התאחדות התעשיינים.

אתרי אינטרנט

- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: www.cbs.gov.il
- בנק ישראל: www.bankisrael.gov.il
- משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה: www.moital.gov.il
- הכנסת: www.knesset.gov.il
- משרד העבודה האמריקני: www.dol.gov